

Boqonnaa Tokko

Ijaarsa Biyyaa Sirna
Federaalawaa Sab-
daneessummaa Irratti
Hundaa'e

1

Galmoota waggaa shanii diinagdee cimaa ijaaruu paartii keenyaa;

- Sirna demokiraatawaa bu’uura dhaabbatummaa qabu ijaaruu,
- Waliigaltee biyyaalessaafi araara uumuudhaan biyya cimtuu ijaaruu,
- Tokkummaa sab-daneessa duudhaa obbolummaa irratti hundaa’e ijaaruu,
- Hawaasa siyaasaa af-daneessa ta’e ijaaruu

P

aartiin keenya haammattoo ilaalchaa rakkoolee siyaasaa biyya keenyaa ittiin ilaalu bal’isuudhaan, injifannoowwan eegsisuudhaaniifi daandii haaraa hogganuudhaan madaallii walqixa kan eeggatedha. Waan ta’eefis, yaadot acichummaa sirnoota dabraniifi ilaalcha diiganii ijaaruu irra daandii giddugalees-saa filachuun filatamaa isa taasisa. Biyya keenyatti humnoonni siyaasaa bitaafi mirgaa (left and rights political forces) ilaalcha loogummaa murnaatiif qabaniin alatti, hunduu ilaalcha dhimma biyyaa bu’ureeffate calaqqisiisu waan ta’eef Badhaadhinni daandii giddugaleessa ilaalchota kanniin walitti dhiyeessu kan hordofudha. Ta’us, hiriirri/ilaalchi giddugaleessummichaa dhimmoota dhaabba-too taasisee ilaaluurra haala qabatamaa ilaalaafi qorannoorratti hundaa’ee kan itti fufu falaasama piraagimaatizimii hordofa. Adeemsaanis qajeeltoo hordofee akkaataa deemsa imalichaa sakatta’uurratti xiyyeeffata. Sababa kanaanis Itoophi-yaanota hunda kan walitti qabuufi bu’uura hawaasaa paartichaa godhachuu kan dandeessisu deemsa siyaasaa haammataa filatamaa isa taasisa. “Biyyi keenya hunda keenyaafuu ni geessi” kan jedhu amantaa hin raafamne qabachuufi yaada hin

qabuurra ce'uudhaan Itoophiyaa lammiiwwan hundaaf taatuufi kan hunduu boonee, itti tolee keessa jiraatu uumuuf ni qabsaa'a.

Waggoota shanan dhufan keessatti biyya keenya Itoophiyaan badhaadhina hun-dagaleessaan fakkeenya badhaadhinaa Afrikaa taasisuuf paartiin keenya yom-muu ka'u, siyaasni biyya keenyaa fedhiifi faayidaa dhaloota har'aafi boruu kan kabachiisu bu'uura amansiisaa har'arratti ijaaruudhaan nageenya, demokiraasii, tokkummaa sab-daneessa, kabajaa lammiiwwanii, haqaafi badhaadhinni waliinii

biyya keessatti mirkanaa'e akka taatu, balleessaa darbe dhiifamaan, yeroo dhufu waliigaltee biyyaalessaafi waliin mari'annaa demokiraatawaa taasisuun biyya cimtuu ijaaruu akka barbaachisu sirriitti amanuudhaani. Waan ta'eefis, damee siyaasaatiin eenyummaa sabummaafi eenyummaa biyyummaa wal simsiisee haala fulla'insa qabuun kan adeemsisu ijaarsa sirna demokiraasii biyyaa geggeessuu barbaachisa. Gurmaa'insiifi adeemsi hawaasa gareen addaan qooduun isa tokko moggaatti dhiibee ture haammataafi hirmaachisaa akka ta'uuf haala qabatamaa rakkoo siyaasaa biyya keenyaa giddugaleessa godhachuun haaromsa ni geggeef-fama. Badhaadhinni siyaasa keenyaa hawaasa hundahaammattoo ijaaruuf tattaaffii goonu kan deeggaruufi mul'ata hawaasa siyaas-diinagdee tokko ijaaruu kan qabu akka ta'uuf ni hojjatama.

1.1. Sirna Demokiraasii Bu'uura Dhaabbatummaa Qabu Ijaaruu

1.

Paartiin keenya birmadummaan ummataa kabajamee, taayitaan mootummaa bakka bu'ummaafi eeyyentaa ummataan filannoo demokiraatawaan argamuu qaba jedhee amana. Paartiin keenya demookiraasiin bakka bu'oonni um-mataa adeemsa ittiin filatamanirra darbee adeemsaafi bu'aaasaatiinis bilisummaafi walqixxummaan lam-miiwwanii kan itti cimu ta'uusaa ni amana. Dabalataanis biyyoonni akka Itoophiyaa heddumminni kees-satti calaqqisu sirna demokiraasii wal-dorgommii qofarratti hundaa'e osoo hin taane sirni demokiraa-sii walta'insaas (consociational de

mocracy) akka hojiirra ooluu qabu partiin keenya ni amana. Kanaafuu partiin keenya sirni demokiraatawaan walta'insarratti hundaa'e akka ijaaramuuf ni hojjata.

2.

Paartiin keenya qaamoleen mootummaa sirna ittigaafatamummaa mirkaneessuun dhimma ijoo ijaarsa sirna demokiraasii keenyaa ta'uu akka qabu ni amana. Paartiin keenya sochiiwwan siyaasaa, ayidooloojii, seeraa yookaan kanneen biroo hundi Heera mootummaa kan hordofan akka ta'an ni godha.

3.

Qoodinsi aangoo qaamolee mootummaa seerabaastuu, seera raawwa-

chiiftuufi seera hiiktuu sirriitti akka raawwatamuufi sirni wal-too'annaafi wal-madaallii (check and balance) akka cimuuf hojjimaatni walabummaa qaama seera baastuu cimsuufi sirna bulchiinsa seeraa/haqaa gabbisu ni diriira.

4.

Paartiin keenya sirni demokiraasii biyya keenyaa mirgoota nam-tokkeefi garee kabachiisuuf akkaataa akaakuwwan amalasaaniitiin kallattii taa'ekan hordofu ta'a. Waan ta'eeffis, hachuuccaa garees ta'e namtokkee dhabamsiisuuf hachuuccaa namtolcheefi caastolchee qofa qofaatti osoo hin taane lamaansaaniitiifuu hanga danda'ame xiyyeeffannoo kennuudhaan kabajamuu mirgoota kanniiniif kan hojjatu ta'a.

5.

Bulchiisni siiviilii, humni ittisaa, qa-amoleen seeraa (manneen murti)'fi poolisiin siyaasarraa bilisa ta'anii akka gurmaa'an hojiiwwansaaniiftoominaafi gaafatamummaa kan qabaatan akka ta'an gochuuf hojjimaatonni garaagaraa hanna ittisuufi to'achuudandeessisan ni diriirfamu.

6.

Sirna too'annoo kabajamuu mir-goota bu'uuraa lammiiwwanii mirkaneessu diriirsuun toora xiyyeeffannoo

paartii keenyaa isa tokkodha. Mirgoonni bu'uuraa dhala namaa kanneen akka yaada ofii ibsachuu, walgahuufi gurmaa'uu, loogii malee wal qixa ilaalamuu, icciitii dhuunfaa akka feeteen mulqamuu dhabuu, amantaa barbaadan hordofuufi kanneen kana fakkaatan kabajamuusaanii sirni hordoffii mirkaneessu ni diriirfama.

7.

Paartiin keenya miidiyaaleen
wala-baafi al-loogawaa ta'an
cimaniifi gabbachuu
obbolummaafi walummaa
ummatootaaf kan hojjatan,
dhi-ibbaa siyaasaarraa walaba
ta'anii akka socho'an
daangaan seeraa kan
taasifamuuf yommuu ta'u,
miidi-yaan shoora
qaamamootummaa isa
afraffaa akka bahatu
kutannoon ni hojjata.

8.

Namoonni to'annoo seeraa
jala jiran mirgisaanii
kabajameefii akkaataan
qabinsa namoomaasaanii
eegamee akka turansirni
to'annoo Manneen
Sirreessaafi tursiisaa ni
diriirfama.

9.

Dandeettiin too'annoofi
qorannoo dhaabbilee mirgoota
namoomaa akka guddatuufi
dhiibbaa kamir-raayyuu
walaba ta'anii hojjachuu akka
danda'aniif, dandeettiin
isaanii akka cimuufi
bilisummaa bulchiin-saa akka
argatan ni godhama.

10.

Olaantummaa seeraafi haqa
mir-kaneessuuf dhaabbilee
haqaafi seera kabachiisan
cimsuufi qulqullummaa seeraa
mirkaneessuun kallattiiw-wan
xiyyeeffannoo paartii keenyaa
keessaa isa tokko. Paartiin
kenya bilisummaafi gahumsa
dhaabbilee haqaa cimsuuf
hojii ijaarsa dandeet-tiifi
riifoormii itti fufinsa qabu ni
hojjata. Dhaabbilee
kanneenirratti amantaan
ummataa akka dabaluufi
sadarkaa amansiisaarra akka
ga'u paartiin kenya ni hojjata.

11.

Tarsiimoo, sagantaafi karoora
ittisa yakkaa baasuufi hojiirra
oolchuun yakkaafi naannolee
sodaa yakkaa, sirna akaakuu
yakkaafi yakka raawwattoota
addaan baasuu dandees-sisu
diriirsuudhaaniifi hojiirra
oolchuun; ummata bifa
gurmaa'een hirmaachisuun,
hojiin yakka ittisuu
tekinooolojiin kan
deeggarama gochuufi
gahumsa damee qorannoo
yakkaa beekumsa humna

namaa, tekinooolojii,
tooftaalee ogummaa addaa
barbaadaniin cimsuudhaan;
eerumsa yakkaa, sirna
fuudhinsa himataafi iyyata
galmeessu sal-phaafi
ammayyaa'aa gochuudhaan;
dandeettii qorannoo
saayinsaa-waa foorensikiifi
yaalliicimsuufi bal'isuudhaan
yakkaafi sodaa yakkaa
hir'isuuf paartiin kenya ni
hojjata.

12.

Paartiin keenya gama seera
baa-suutiin hanqinaalee
duraan turan sirreessuudhaan
seerrota ba'an ifa,
walsimannaa keessoo kan
qaban, heera mootummaa
wajjiin kan wal hin faallessine,
akkasumas mirgoo-ta
bu'uuraa lammiwwanii kan
hin dhiibne akka ta'an
hirmaannaa ummataafi
qorannoo olaanaadhaan of
eeggannoon akka ba'an ni
taasisa.

13.

Paartiin keenya si'oominniifi gahumsi
bulchiinsa ummataa yookaan paabiliik

sarviisii yeroo yerootti dabalaa akka
deemu sagantaan jijjiiramaa amala
dhaabbilee hubannoo keessa galche
qorannoofi beekumsaan kan
hogganamu dhaabbilee keessatti
hojiirra akka oolu gochuud-haan
kenninsa tajaajilaa dhaabbilee
mootummaarratti itti quufinsiifi
amantaan lammiilee akka dabaluu ta-
asisuuf kutannoon ni hojjata. Daba-
lataanis, partiin keenya dhaabbilee
cimoofi dhaloota egeree tajaajilan
ijaaruuf xiyyeeffannoo addaa, cimi-
naafi kutannoon ni socho'a.

14.

Paartiin keenya demokiraasiin
barnoota, fayyaafi ijaarsa bu'uuraalee
misoomaatiin waayileeffamee
hawaasaxiinxalaa, falmaafi kalaqaa
uu-muu keessatti gahee qabaata jedhee
amana. Waan ta'eeffis, demokiraasiin

nuti ijaarru bu'uura
dhaabbatummaa kanqabu
akka ta'uufi duudhaaleen
demokiraasiis gara sadarkaa
aadummaatti akka guddatan
paartiin keenya ni hojjata.

15.

Aadaawwaniifi duudhaaleen nagaan
waliin jiraachuu, wal gargaaruu, waliif
yaaduu abbootii keenyarraa
dhaalamanii fulla'anii as gahan akka
gabbatan gochuudhaan nageenyi
amansiisaan biyya keenya keessa akka
mirkanaa'u ni taasifama. Nageenyi
lammiiwwanii waarawaan akka
mirkanaa'u seera kabachiisuu
idileerratti dabalee, duudhaaleen
gaggaariin akka biyyaatti qabnuufi
beekumsoonni biyya keessatti
dhalatan ijaarsa nageenyaatiif akka
oolan ni hojjanna. Qabeenyaawwan
hawaasummaafi duudhaalee keenya
tiksuudhaan gareewwaniifi hawaasa
gidduutti walitti hidhamin-siifi
waloomni jiru akka cimu ni taasifama.
Dhaabbileen mootummaafi miti-
mootummaa nageenya barbaadamu
irratti lammiiwwaniif hubannoo
uumuurratti garagaaraniif
gumaachisaanii akka guddatuuf ho-jii
gurmaa'insoota uumuufi cimsuu
bal'inaan ni hojjanna.

16.

Dandeettii seera kabachiisuu
gud-disuudhaan

olaantummaan seeraa bifa
guutummaa qabuun akka

mirkanaa'u ni taasifama.

Dhaab-bileen seera

kabachiistuu sadarkaa

sadarkaadhaan argaman seera

kabajuufi kabachiisuu

lammiiwwanirratti xiyyeeffate

akkasumas kabajamuu mirgoota

namoomaa lam-miiwwaniif

xiyyeeffannoo kennuun amantaa

lammiiwwan dhaabbilee nageenya

eegsisaniifi poolisiirratti qaban akka

guddatu ni taasifama.

Dandeettii hojii to'annoofi hordoffii

yakkaa poolisiifi dhaabbilee

nageenyaa guddisuufi biyyoota ollaafi

dhaabbilee idil-addunyaa wajjin

hojjachuun yakkoota gurmaa'oo

daangaa ce'an maseensuufi to'achuuf

ni hojjatama. Uwwisa galmeessa

taateewwan bu'uura hawaasaa

guddisuudhaaniifi gaheen

lammiiwwan eenyummeessa

biyyaalessaa sadark-aa idil-addunyaa

guute qabanii akka guddatu ni goona.

17.

Hariiroowwan mootummaa feder-
aalaafi bulchiinsa naannoolee gara
walta'insa olaanaatti akka ce'u ni
hojjanna. Fedhii naannooleefi hawaas

aa bu'uura godhachuun,

bu'uuraalee misoomaa,

diinagdee, hawaasummaafi

tajaajilawwan garaagaraa

qaamolee federaalaafi

naannoolee ollaa

waltaasisuufi

qindeessuudhaan akka

babal'atan ni

taasifama. Walitti

dhufeenyiifi

tumsimootummaa

federaalaafi naannoo,

naannoofi naannoo gidduu

jiraatu dhaabbataawaa ta'ee

haammattoo nageenyaa,

olaan

tummaa seeraafi misoomaa keessatti
hawaasni siyaas-diinagdee tokkoo
akka uumamu hojiiwwan
dandeessisan xiyyeeffannoon ni
raawwatamu.

18.

Caasaaleen naannooleefi
bulchiinsa magaalotaa
sadarkaan jiran irratti sirni
sadarkaa dursanii
akeekkachiisuu walitti
bu'insaan duraafi deebii
hatattamaa diriirsuu,
gurmeessuufi
gahoomsuudhaan
waldhabdeewwan gara walitti
bu'insaatti osoo hin guddatiin
akka hiikaman dandeessisu ni
diriirfama.

1.2. Waliigaltee Biyyaa- lessaafi Araara Uumuud- haan Biyya Cimtuu Ijaaruu

1.

Paartiin keenya waliigaltee
biyyaa-lessaa gabbisuuf sochii
taasisuun hojiiwwan dursa
kenneefii hojjatu keessaa inni
tokko biyya keenyatti
boqonnaan seenaa haaloofi
jibbin-saa akka cufamu
gochuudha. Kana

milkeessuufis filannoowwan
ijaarsa nageenyaa karaa naga-
qabeessaan araara buusuu
aadaafi ammayyaa
fayyadamuudhaan araara
fiduuf ku-tannoon ni hojjata.
Dhaloota dhufuuf haaloofi
gadoo osoo hin taane nagaafi
obbolummaa dhaalchisuuf
filannoowwan araaraan nagaa
buu-suu hunda ni fayyadama.

2.

Paartiin keenya waliigaltee
biyyaalessaa fiduufi dhimmoota
baay'ee bu'uura ta'anirratti walitti
dhiheenya yaadaa fiduuf tattaaffiin
godhamu dhimmoota waliigaltee
biyyaalessaa uumuun
barbaachisurratti dhaab-bata qorannoo
geggeessuufi adeem-sasaa hogganu
hundeessuudhaan xiyyeeffannoo
addaatiin kan irratti hojjatamu ta'a.
Dabalataanis, itti fu-finsa biyya
keenyaatiif dhimmoota bu'uura
biyyaalessaarratti walii-galtee
biyyaalessaarra ga'uuf um-mattoota
biyya keenyaa hunda bifa haammateen
waltajjiin marii akka uumamu ni
hojjatama.

3.

Shoora hayyoonni (elites)
biyya keenyaa waliigaltee
biyyaalessaa uumu keessatti
qaban olaanaa akka ta'e
paartiin keenya ni hubata.
Waan ta'eefis, hayyoonni
siyaasaa waliigaltee
biyyaalessaatiif shoora
isaanirraa eegamu akka
taphatan ni hojjatama. Marii
qorannoorratti hundaa'e
yookaan falmiiwwanwalii-
galtee bakka bu'ummaaf dursa
ken-nan paartileefi hayyoonni
siyaasaa biyya keenyaa hunda
wajjin taas-isuudhaan
waliigaltee biyyaalessaa
gabbisuudhaaf
xiyyeeffannoon ni hojjeta.

4.

Qindeessitoonni adeemsa walii-galtee
biyyaalessaa hoggananza-waasa
bal'aa biratti fudhatama kan-neen
qabaniifi gartummaarraa bilisa
ta'uunsanii kan mirkanaa'e akka ta'u
kan taasifamu yoo ta'u, mariiwwan
godhamanis itti fufinsi isaanii kan
mirkanaa'e akka ta'u, xiyyeeffannoo
addaatiin ni hojjatama. Da-balataanis,
hojimaatota, seerotaafi qajeelfamoota
waliigaltee biyyaalessaa kanaaf gufuu
ta'anirratti sirreeffamni ni godhama.

5.

Paartiin keenya waliigaltee
biyyaalessaa irra ga'uuf,
dirqamatti dhim-moota
hundarratti waliigaluu qabna
jedhee hin amanu. Garuu
ammoo miidhaawwaniifi
haaloowwan kaleessaa
dallaawa jibbinsaa ummatoota
gidduutti ijaaraman dhiifama
walii-galaatiin irra ce'uu
qabna jedhee amana. Waan
ta'eefis, waliigalteen
biyyaalessaa araara
biyyaalessaa wajjin walfaana
akka raawwatamu
xiyyeeffannoo addaatiin kan
irratti hojjatamu ta'a.

6.

Dhimmi araara biyyaalessaa
muuxannoo biyyoota
biroomraa ka'uudhaan of
eeggannoofi tok-kummaa
biyyaafi waliigaltee
biyyaalessaa
keenya gurmaa'insa cimsuu
dandeessisuun kan
hogganamuufi

obbolummaadhaan gara
badhaadhinaatti kan itti
qajeellu akka ta'uuf ni
hojjatama.

1.3. Tokkummaa

Sab-daneessa Duudhaa

Obbolummaa Irratti Hundaa'e

Ijaaruu

1.

Dhimmoota paartiin keenya
xiyyeeffannoo itti kennuufi
milkeessuu barbaadu keessa tokko
sirna hedduummina keenya
keessummees-suufi deeggaru uumuufi
akkaatuma kanaa ammoo sirna
tokkummaa sabdaneessaa
keenyacimaa taasisu ijaa-ruurratti.
Paartiin keenya utubaan ijoon sirna
federaalizimii hedduummina
keessummeessuu

danda'uusaati jedhee amana.

Waan ta'eefis, sirna
federaalawaa saboota,
sablammootaafi ummatootaaf
beekamtii kenne ijaaruudhaan
biyya sabdaneettii dhugaa
mirgi sabootaa keessatti
kabajame akka taatu ni hojjata.

2.Paartiin keenya
Itoophiyaatti duudhaa
obbolummaa cimsuuf daan-dii
Ida'amuu
hordofa.Yaadamoota

ida'amuu tokko tokkoon
hojiirra oolchaa
deemuudhaanis bakka
miirri/afuurri obbolummaa itti
raferraa paartii dammaqsudha.
Gaaffi ummattootaa ulfaataa
yookaan walxaxookan taasise
xiqqeeffamuu yookaan salphifamee
ilaalamuu obbolummaati jedhee waan
amanuuf, gaaffii sabootaa kan inni
hiiku haammattoo obbolummaa
keessatti.

3.Paartiin keenya sab-
daneessummaan miidhaawwan seenaa
turaniinkan wal hin dhiitne yookaan
kan irra hin-dibne garuu ammoo
kanneen sirrachuu fi irra deebi'amuu
hin qabne walitti dhufeenyota dabar-
ratti hundaa'ee fi haqa qabeessa hin
taane sirreessuudhaan gamtaafi jaalala
kan cimsuufi tokkummaa sab-
daneessa "hedduu taanee tokko,
Tokko taanees hedduu" kan itti taanu;
kaayyoofi galma waliiniitiif
tokkummaan dhaabbachuu, waliin
hojjachuu akka qabnu; carraan keenya
baay'ee walitti hidhataa ta'uusaa
hubachuudhaan obbolummaadhaan
waldeeggaruufi wal gargaaruun akka
cimuufi dagaagu ni hojjata.

4.Biyya keenyatti gaaffiiwwan
walqixxummaa ummattootaa baroota
dheeraaf turan wareegama hadhaawaa
ummattootaatiin beekam-tii heera
mootummaa akka argatan kanneen
ta'an mirgoonni sabootaa,
sablammootaafi ummattootaa heera
mootummaarra kaayaman irraa osoo
hin sharafamiin akka raawwataman
paartiin keenya ni hojjata.

5. Dhimmoonni gaafatamummaa
caas-aalee mootummaa, qoodinsa
aangoo, ofiin of bulchuufi bulchiinsa
waloo heera mootummaarra kaayaman
tokkummaa sab-daneessa keenya bifa
cimsuun hojiirra niolu.

6. Biyya keenyatti paartiileen
dhimmoota bilisummaafi
walqixxummaa faarsan yoo
jiraatanillee, gaaffilee lamaan kanniin

deebisuuf dhimma bu'uura kan ta'e obbolummaa garuu paartiin faarse biyya keenyatti hin mul'anne. Waan ta'eefis, paartiin keenya cimina sab-daneessummaa biyya keenyaatiif cichummaa ayidi-yooloojii osoo hin taane obbolum-maan, daandii giddugaleessaa hordofuun gaaffii ummattoota hundaa walqixa beekamtii kennuudhaan qa-batamaan deebisuuf kan hojjatudha.

7. Paartiin keenya dhimma obbolummaa kaayyoo isaa godhatee socho'uufi daandii lammiiwwan obbolummaan hiriirsu hordofuudhaan ummattoonni obbolummaadhaan akka dhaabbataniifi rakkoo isa tokkoo inni biroo akka hubatu gochuudhaan rakkoolee turan dhiifamaan moo'atanii biyya cimtuu sab-daneessummaafi obbolummaadhaan ijaaruuf waliigaltee biyyaalessaauumuudhaan biyya badhaate, Itoophiyaa sab-daneettii hirmaannaa ummattoota hundaan ijaaruuf ni hoj-jatama.

8. Paartiin keenyaergama obbolummaatiin ummattoota biyya

keenyya deggartummaan moggaafamanii siyaasa giddugaleessaarraa moggeeffaman gara siyaasa giddugaleessaatti akka dhufaniifi dhimma biyyasaaniirratti hirmaannaa walqixa akka qabaatan ni taasisa. Seenaa biyya keenyya keessatti saboota hundumaa haala quubsaa ta'een duudhaa obbolummaatiin walitti qabee hirmaachisuun akka qabsaa'an kan taasisu dhaabbata sabdaneessaa dhugaa ta'uufis kutannoon ni hojjata.

1.4.Hawaasa Siyaasaa Af-daneessa Ta'e Ijaaruu

1. Sirni guddinaafi imaammata afaa-nii afaanota adda addaa biyya keenyaatiif mijatu, akkaadaamiin afaaniifi qorannoo akkasumas haammattoon imaammataa akka jiraatu ni taasifama.
2. Akeeka kallattii biyya sab-daneessaafi af-daneessa ijaaruu dhugoom-

**Paartii
Badhaadhinaa**